

Добровольська Л.,
кандидат педагогічних наук, доцент МДПУ
імені Богдана Хмельницького

Окса М.,
кандидат педагогічних наук, професор МДПУ
імені Богдана Хмельницького

ДЕЯКІ ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ПЕРЕБУДОВИ МІЖКУЛЬТУРНОГО СПІЛКУВАННЯ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Міжкультурне виховання і освіта з виходять з фундаментального методологічного принципу, який гласить про те, що у всіх і кожного є культура як стиль життя, як сукупність менталітету, традицій, аргю, акценту, діалекту, стилю одягу і зачіски, кухні, правил поведінки, пісень, наспівів, сказань, літературних символів, родо-статевих і фізичних даних, відносин, моральних та етнічних цінностей, освіти, трудових навичок, вірування, тільки вона – культура – різна. Не добра вона і погана, висока і низька, повноцінна і неповноцінна, розвинена і нерозвинена, цивілізована і примітивна і різна, несхожа одна на одну, яка має свої позитивні і негативні якості, достоїнства і вади, сильні і слабкі сторони. Сутність корінної перебудови діяльності школи і вищу та педагогічного спілкування є вибір і використання системи заходів з збереження становлення учня як суб'єкта педагогічних взаємодій (замість існуючого – об'єкта виховання). Теза Г.С.Костюка про те, що людина виступає суб'єктом власної діяльності у тому випадку, якщо вона «цю діяльність планує, передбачає її результат контролює і несе за неї відповідальність» [5, с.156] розкриває сенс здійснення якісно нового педагогічного керівництва і спілкування у розвитку особистості того хто навчається.

При цьому, основні психологічні умови організації педагогічного спілкування якісно нового рівня в навчально-виховному процесі полягають в такій його побудові, яка забезпечує кожному учню можливість і необхідність вибору цілей своєї навчально-пізнавальної та трудової діяльності, її планування, організацію, здійснення і самоконтролювання на основі всебічної й щоденної допомоги та сприяння всього педагогічного колективу.

Згідно даних наших досліджень, дидактичними умовами здійснення такого підходу до побудови навчально-виховного процесу і педагогічного спілкування є організація міждисциплінарного навчання і спілкування. Сьогодні освіта носить переважно предметний характер, не дозволяючий в необхідній мірі формувати в учнів наукову картину світу, наукове мислення, здатність до вирішення нестандартних життєвих задач, методів самоконтролю й самооцінки своєї діяльності. Міждисциплінарне навчання здійснюється за допомогою систем міжпредметних, комплексних, цікавих для учнів завдань. В

психолого-педагогічній літературі доведене значення структурування змісту освіти, яке забезпечує генералізацію знань та вмінь учнів, котрі виконують комплексні міжпредметні творчі завдання. Разом з тим, використання таких завдань у навчанні не оправдано мало (хоча вчителі-новатори широко і успішно їх застосовують). Новий методологічний підхід до побудови педагогічної взаємодії з учнями в процесі навчання, як пише І.П.Аносов, передбачає: в додаток до одно предметного навчання – розробку, планомірне використання, діагностику якості виконання та корекцію методів виконання учнями систем обов'язкових міжпредметних творчих (проблемних завдань, які ускладнюються в міру переходу від класу в клас) навчальних основ, узагальнюючих на міжпредметній основі засвоювані ними знання і способи дій, що забезпечують можливість зробити учням вибір завдання, планувати, сам організовувати і самоконтролювати свою діяльність у процесі виконання завдань; створення атмосфери престижності виконання таких завдань і всебічна планомірна педагогічна допомога учням у процесі їх вирішення (починаючи від стимулювання пізнавальних інтересів, допомоги у виборі завдань, підборі літератури, формування відповідних засобів пізнання і вирішення та закінчуючи формуванням оціночних дій учнів у процесі виконання завдань) – все це забезпечує узагальненні педагогічні основи організації спілкування учителів і учнів, їх тісну взаємодію на міжпредметній основі (що зараз практично не має місця); аналіз індивідуальних особливостей пізнавальної діяльності учнів у процесі вирішення нетрадиційних задач, вибір педагогічно адекватних корекційних впливів; розвиток і корегування способів спілкування та взаємодії учнів та вчителів у процесі вирішення таких задач, що дозволяють удосконалювати рівні здійснення педагогічного спілкування у навчальному закладі [1, с.154]. Виявлено, що навчання, організоване з урахуванням названих положень розвиває здібності учнів до вирішення складних навчально-пізнавальних трудових і життєвих задач за рахунок широкого використання педагогічного спілкування, забезпечує можливості активного пошуку, перекоструювання і використання доцільних способів і засобів, формує адекватні плануючі та само оцінюючі компоненти діяльності та спілкування, сприяє творчому розвитку особистості тих хто навчається.

Культурно-освітній простір України характеризується складністю та різноманітністю виховних традицій, етнокультурних утворень, навчально-виховних закладів, форм взаємодії суспільно-політичних організацій і школи. Сучасні положення етнокультурології та етномистецтвознавства є основою моделювання освітніх систем з урахуванням реальних умов дійсності. Важливість полікультурної освіти проглядається і в сучасних концепціях освіти і виховання на Україні. Надаючи пріоритети українській національній

культури, в документах зазначається, що одним із принципів формування всебічно розвинутої особистості є прилучення дітей до вивчення історії рідного краю, його фольклору, побуту, художньо-естетичних традицій, «акумуляція художнього досвіду поколінь певного регіону, етнічної групи, народу в цілому», «рівноправність інонаціонального й національних компонентів» [3,4], прищеплення шанобливого ставлення до культури, звичаїв, традицій всіх народів, що населяють Україну [3,6], «розвиток загальноосвітніх навчально-виховних закладів, у яких навчаються діти національних меншин і проведення їх мережі у відповідність з національним складом регіонів України» [3,6], «формування особистості, яка усвідомлює свою належність до українського народу, сучасної європейської цивілізації, орієнтується в реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, підготовлена до життя і праці у світі, що змінюється, виховання людини демократичного світогляду, яка поважає громадянські права і свободи, традиції народів і культур світу, національний, релігійний мовний вибір кожної людини» [6].

Звернення уваги учнів не лише на спільне в культурі різних етнічних спільнот – чим більше вони дізнаються про індивідуальні особливості інших культур, тим зрозуміліше їм будуть чужі вчинки, погляди. Розуміння – запорука злагоди. Слід завжди знаходити в глибинах кожної етнокультури підстави толерантності, взаємоповаги та терпимості. Наприклад, у приказках, казках, побуті. Особливе місце в цьому належить традиціям – своєрідним способам нагромадження соціального досвіду людей, умовою розвитку культури. У контексті сказаного зрозумілим є те, що вищим виховним потенціалом наділене мистецтво з притаманними йому можливостями формувати свідомість і підсвідомість, інтелектуальну, емоційно-чуттєву та волюву сфери, моральне і фізичне здоров'я людини. Інтеркультурність дає змогу збагнути дітям на основі власного досвіду, що всі культури породили подібні форми мистецького вираження. Мистецтво – це ідеальний посередник для спілкування, найвірніший шлях до відкриття, визнання й оцінки різних культур. Мистецтво – це своєрідне віддзеркалення цивілізації, універсальний спосіб мислення, здатний формувати людину розумну і духовну. Цінності мистецтва важливі також з огляду на сучасне існування дітей і молоді в полікультурному просторі. Завдяки універсальності художньо-образної мови, вони загодовують і передають зрозумілу для різних народів інформацію, дають змогу вступати в невербальний діалог з різними культурами минулого і сучасності, розуміти інших і розширювати таким чином свій власний духовний світ. Таким чином, сучасні культуротворчі процеси в Україні, потреба в людині гуманній, духовній, толерантній, здатній до співпраці на світовому рівні віддають пріоритети художньо-естетичному вихованню, що

ґрунтується на найголовніших принципах демократизації, природо- та культуровідповідності, органічному поєднанню універсального (загальнолюдського), національного (державного) і регіонального (етнолокального, краєзнавчого). Високий рівень культури спілкування педагога виступає істотною умовою оптимізації навчально-виховного процесу, детермінує соціально-психологічний клімат у виховному колективі, міцність і конструктивність міжособистісних відносин, забезпечує комфортність спілкування у системі «вчитель-учень» - стресостійкість самого педагога. Разом з тим практика роботи школи свідчить: найбільш утруднення учителів-початківців пов'язані саме з комунікативним боком педагогічної діяльності, що є наслідком недостатньої зорієнтованості навчального процесу вишу на формування культури професійно-педагогічного спілкування майбутніх вихователів. Лише в останній час у низці педвищі країни почав активно напрацьовуватись позитивний досвід (спецкурси та факультативи з проблем педагогічного спілкування, педагогічної техніки). Віддаючи належне проведеній практиці, неможна не вказати і на її слабкі боки – відсутність єдиних концепційних основ і, як наслідок, емпіризм і еkleктика у відборі змісту, засобів і методів підготовки. У більшості випадків точка упору в основному робиться на питанні, як готувати (методичне забезпечення, форми праці тощо), і недостатньо уваги надається обґрунтуванню того, що саме і чому необхідно формувати у особистості майбутнього вчителя як суб'єкта комунікативної діяльності. Погано розроблений понятійний апарат: основні визначення, покликані характеризувати систему підготовки, не уявленням у їх співвідношенні та взаємозв'язку. В міру кволого наукового забезпечення ефективність суттєво знижується. Таким чином, чітко проявляється протиріччя між наявністю певного досвіду, практичної підготовки майбутніх учителів до педагогічного спілкування і його недостатнім теоретичним мисленням. Які можливі підходи до вирішення проблеми концепційної обґрунтованості системи професійної підготовки вчителя до педагогічного спілкування? Які основоположні категорії повинні бути покладені в теоретико-методологічний базис такої системи? Що вважати критеріями її оптимальності?

Відзначимо перш за все три моменти, принципово важливих, на наш погляд, в пошуку відповіді на виниклі запитання. По-перше, вказана система повинна будуватись за цільовим принципом, добре перевіреному і «працюючому» в подібного роду побудовах. Причому ціллю функціонування цієї системи повинне виступати формування культури спілкування педагога, оскільки культура спілкування – це якісна, багатомірна і універсальна характеристика особистості як суб'єкта спілкування, котра об'єднує діяльність

спілкування та його спрямованість цілісно, завжди виявляє не лише здібності, але й ідейно-класові позиції та потреби «носія» культури. Ця ціль в її розгорнутому вигляді (тобто як багатоманіття структурних елементів у їх системності) і представляє зміст підготовки майбутніх педагогів до професійного спілкування.

По-друге (і це логічно випливає з попереднього твердження), стає зрозумілим, що під час розробки теоретичних основ формування особистості вихователя як суб'єкта спілкування базовим, ключовим повинне виступати об'ємне і конструктивне поняття «культури педагогічного спілкування» як інтегральний еталон соціальної та професійної зрілості педагога в сфері спілкування. Всі інші поняття або ж: 1) стоять рангом вище на ієрархічній понятійній драбині і в міру цього занадто абстраговані для конкретної цілі, що має місце в нашому випадку; або 2) виступають як складові структурні одиниці культури особистості в сфері спілкування (наприклад, «знання», «уміння», «потреби», «настанови» тощо) або 3) як її емпіричний прояв і наслідок («комунікативна активність», «такт», «стиль», тощо).

По-третє, рівень розвитку культури спілкування конкретного вчителя, що отримуємо на «виході» системи підготовки майбутніх фахівців до професійно-педагогічного спілкування, може слугувати узагальненим критерієм ефективності функціонування цієї системи.

На основі сказаного стає доцільним висунути низку передбачень:

1. Існуюча технологія підготовки вчителя виключає його формування як суб'єкта педагогічної діяльності та педагогічного спілкування. В даний час в педуніверситеті засвоєнню підлягає низка поодиноких формально-логічних понять відносно навчально-виховного процесу. Причому ці поняття первісно відчужені від суб'єкта засвоєння.

2. Протиріччя між педагогічним спілкуванням та діяльністю може бути вивчене в генетичному, функційному і особистісному аспектах. Для його подолання необхідно виявити: а) структуру узагальненого способу рішення педагогічних задач, а також б) вихідну форму сумісної продуктивної педагогічної діяльності.

3. Привласнення педагогічної діяльності можливе посереднією навчально-педагогічної діяльності студента та підвищенням рівня оволодіння ним професійно-педагогічним умінням спілкування.

Література:

1. Аносов І.П. Сучасний освітній процес: антропологічний аспект / Іван Павлович Аносов. – К.: Твім інтер, 2003. – 391 с.

2. Афанасьєва Л.В. Місце ціннісних орієнтацій в утвердженні життєвих пріоритетів студентської молоді / Л.В.Афанасьєва, Л.Ф.Глінська, З.О.Мітйай // Постметодика. – 2002. - №7-8 (45-46). – С.15-19.
3. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ ст.)// Освіта. – 1993. - №44-46.
4. Концепція естетичного виховання учнівської молоді в умовах відродження української національної культури // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – К.: Освіта, 1992. - №5.
5. Костюк Г.С. Психологія / Г.С.Костюк. – К.: Рад.школа, 1968. – 571 с.
6. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХХІ столітті. – К.:Шкільний світ, 2001. – 24 с.

Євдокімова С.,
магістрантка МДПУ
імені Богдана Хмельницького

ГАСТРОНОМІЧНИЙ ТУРИЗМ, ЯК ФАКТОР ЗБЕРЕЖЕННЯ ЕТНІЧНИХ ТРАДИЦІЙ

Сьогодні гастрономія виступає в якості доволі евристичного концепту, що дає змогу побачити неймовірно інформативну деталізацію суспільного життя будь-якої епохи, історичного періоду, сучасного етапу. Гастрономія в такому ракурсі, як «мікроскоп» діагностики різних станів суспільства, напрочуд активно досліджується в багатьох країнах світу, проте у вітчизняному науковому дискурсі ця проблематика все ще займає периферійні місця. Подібна ситуація є похідною поліфонічних обставин і причин, починаючи від, з одного боку, історичного минулого, в якому гастрономічний жанр розцінювався в якості низького, а з іншого, – продовжуючи зацікавленість вітчизняних науковців, насамперед, питаннями політичного та економічного упорядкування суспільного життя.

Хоча на сучасному етапі доволі популярною стає думка, що справжня історія відбувається, так би мовити, в межах «хроніки узбіччя», а саме: в сімейношлюбних, побутових відносинах, гастрономічному просторі тощо, тобто в повсякденному житті людини. Зважаючи на це, дещо змінюються фокуси дослідницького інтересу, в тому числі й у вітчизняній соціології. У цілому ця робота присвячена вирішенню важливого наукового завдання, а саме: через соціологічну діагностику та відповідну деталізацію важливих для нас шуканих величин, передусім, у гастрономічному вимірі організації життя сучасного суспільства (українського зокрема), показати, що гастрономія – це, перш за все, суспільний феномен, а практики та системи харчування є